

УДК 340.1; 342.4

DOI: 10.15587/2523-4153.2023.283460

ПОВНОВАЖЕННЯ ОРГАНІВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ З ПИТАНЬ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ: ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ ТА УКРАЇНИ

Н. В. Камінська

In the conditions of Ukraine's implementation of the status of a candidate for EU accession, post-war reconstruction, the Constitutional Court of Ukraine, along with other authorities, is entrusted with the important mission of affirming and implementing universal human values and international standards. The purpose of the article is a comparative analysis of the powers of the organs of constitutional jurisdiction on issues of international treaties, for which the following tasks must be solved: - to find out the state of regulation of the powers of organs of constitutional jurisdiction relating to international treaties in the Constitution of Ukraine and the constitutions of foreign states; - to generalize the trends and regularities of the constitutional and legal provision of powers of these organs in this direction; - to determine prospective directions of improvement of the constitutional and legal regulation of the powers of the CCU in the conditions of European integration. The methodological toolkit of the research consists of general scientific and special legal methods (dialectical, comparative legal, logical, epistemological, axiological, formal-legal, structural-functional, hermeneutic, statistical, prognostic, etc.), systemic, pluralistic, complex approaches, appropriate methodological principles

The constitutional and legal regulation of the powers of organs of constitutional jurisdiction is carried out in the constitutions, in most states there are special laws (constitutional or organic) on the constitutional court (council, tribunal, etc.), which regulate in detail the functions, powers of these organs and their members, the order of formation, procedures of activity etc. The main powers of these organs include, inter alia, consideration of issues of compliance of laws with ratified international treaties, provisions of other acts, issued by central state organs, with the constitution, ratified international treaties and laws (prior and subsequent constitutional control). The scope of competence of the organs of constitutional jurisdiction of foreign states and their effectiveness is much greater than that of the CCU, so it is advisable to modernize it. In particular, the experience of Slovakia and Poland is worth noting, especially in view of their accession to the EU, the expansion of the competence of constitutional jurisdiction organs and certain procedures of their activities, including constitutional control over international treaties

Keywords: constitutional jurisdiction, Constitutional Court of Ukraine, authority, competence, international agreement, constitutional control, comparative legal research

How to cite:

Kaminska, N. (2023). Authority of organs of constitutional jurisdiction on issues of international agreements: the experience of foreign states and Ukraine. ScienceRise: Juridical Science, 2 (24), 4–10. doi: <http://doi.org/10.15587/2523-4153.2023.283460>

© The Author(s) 2023

This is an open access article under the Creative Commons CC BY license hydrate

1. Вступ

Реалії української дійсності зумовлюють до активізації зусиль науковців і уповноважених посадових осіб держави, міжнародних і національних експертів у напрямі повоєнного відновлення, реалізації Україною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу, виконання міжнародних зобов'язань і реального захисту прав і свобод людини, реалізації принципу верховенства права та інших загальноцивілізаційних цінностей. Дані процеси, безумовно, стосуються усіх гілок державної влади, фактично усіх сфер життєдіяльності й передбачають значне реформування.

Проблематика міжнародних договорів не часто є предметом вивчення у правничій науці, іноді юристи-міжнародники все ж таки вдавались до розкриття загальнотеоретичних, практичних і прикладних питань, що стосуються міжнародних договорів, їх порядку укладення, виконання та припинення дії з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України. Зі створенням Конституційного Суду України (КСУ, Суд) запроваджено конституційний контроль за міжнародними договорами, проте зі зміною законодавства України спостерігаємо певні здобутки і проблеми на шляху реалізації даної функції. Безумовно, закономірною є його еволюція, участь у

конституціоналізації процесу європейської інтеграції, але не можна не згадати і невдачі вітчизняної конституційної юстиції, відсутність або несвоєчасність законодавчих змін, що призвели до конституційної кризи. Поодинокі практика КСУ з питань міжнародних договорів, певні проблеми актуалізують, на наш погляд, необхідність ґрунтовного вивчення відповідного зарубіжного досвіду, зокрема, повноважень щодо міжнародних договорів задля успішної подальшої модернізації в Україні.

2. Літературний огляд

Українські й зарубіжні вчені в останні роки все більше уваги приділяють питанням організації та діяльності конституційних судів, конституційних рад, конституційних трибуналів і т.д. Йдеться, насамперед, про представників науки конституційного права, конституційного процесуального права, теорії держави і права, міжнародного і європейського права. Наприклад, А. Селіванов акцентує на концептуальних аспектах конституційного судового процесу [1], О. Спінчевська – конституційного юрисдикційного процесу [2], М. Савчин – особливостях КСУ як гаранта конституційного ладу [3], В. Городовенко – на його правозахисній природі [4], Н. Шаптала – доказування у конституційно-судовому процесі [5], І. Сліденко – феноменології конституційного контролю [6], А. Єзеров, О. Совгиря та ін. – практичних аспектах діяльності КСУ [7], М. Костицький і Н. Кушакова-Костицька – виокремлюють перспективи вдосконалення діяльності даного органу [8]. Поряд з цим, безпосередньо О. Водяніков вивчає проблематику конституційного контролю за міжнародними договорами [9], Д. Терлецький – механізм конституційної імплементації міжнародних договорів [7, 10], С. Пілюк – конституційний контроль міжнародних договорів в умовах глобалізації [11]. Порівняльно-правові аспекти функціонування органів конституційної юрисдикції у своїх напрацюваннях розкривають С. Головатий [12], О. Юхимюк [13], П. Мартиненко, Н. Сергієнко [14], В. Шишкін, О. Марцеляк, В. Лемак, К. Савчук, С. Шевчук та ін. [7, 15, 16]

Тобто, значний науковий інтерес до різних аспектів організації та діяльності досліджуваних органів спостерігається з часу їх формування, а також у контексті реформування в Україні та багатьох зарубіжних державах, зокрема, європейських чи пострадянських. Однак, згаданий науковий доробок відзначається загальним, до певної міри фрагментарним характером, що змушує до подальших досліджень у цій сфері, у тому числі компаративних.

3. Мета і завдання дослідження

Метою статті є компаративістський аналіз повноважень органів конституційної юрисдикції з питань міжнародних договорів. Для цього необхідно вирішити наступні завдання:

1. з'ясувати стан регулювання повноважень органів конституційної юрисдикції, що стосуються міжнародних договорів, у Конституції України та конституціях ряду зарубіжних держав;
2. узагальнити тенденції і закономірності конституційно-правового забезпечення повноважень органів конституційної юрисдикції у даному напрямі;
3. визначити перспективні напрями удосконалення конституційно-правового регулювання повноважень КСУ в умовах євроінтеграції.

4. Матеріали і методи

Методологічний інструментарій дослідження базується на загальнонаукових і спеціально-юридичних методах, підходах і принципах. Основоположними для досягнення визначеної мети є діалектичний, порівняльно-правовий, гносеологічний, аксіологічний, формально-юридичний, логічний, структурно-функціональний, герменевтичний, статистичний, прогностичний та інші методи. Крім цього, використання системного, плюралістичного, комплексного й інших підходів, відповідних методологічних принципів сприяло всесторонньому аналізу повноважень національних органів конституційної юрисдикції з питань міжнародних договорів.

5. Результати дослідження та їх обговорення

У більшості зарубіжних держав, як і в Україні, на конституційному рівні врегульовано загально-організаційні й функціональні особливості органу конституційної юрисдикції, а саме засади його формування, структуру, завдання і повноваження, гарантії діяльності даного органу та його членів тощо. Так, Основним Законом України (розділ XII) регламентовано повноваження Конституційного Суду України (ст. 150):

- 1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність): законів та інших правових актів Верховної Ради України; актів Президента України; актів Кабінету Міністрів України; правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;
- 2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

Далі законодавцем закріплено повноваження щодо надання висновків, з-поміж яких і про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість ... (ст. 151) [17]

У Законі України «Про Конституційний Суд України», зокрема, главою 2 детально визначено його повноваження, виходячи з положень Основного Закону України. Прикметно, що передбачені норми про межі повноважень Суду (ст. 8) і про повноважність Суду (ст. 10). Також закріплено особливості подання і розгляду конституційних звернень про надання висновку щодо відповідності Конституції України згаданих міжнародних договорів і т.і. [18]

О. Водяніков та ряд інших дослідників підкреслюють, що практика КСУ в царині застосування повноважень щодо контролю за міжнародними договорами залишається рудиментарною, поряд з не розкритими функціями конституційного контролю за міжнародними договорами, типами такого контролю й особливостями здійснення юрисдикції КСУ, наслідками визнання неконституційним договору чи окремого його положення. Загалом виокремлюють такі типи конституційного контролю:

1) процесуальний контроль за дотриманням конституційної процедури розгляду, ухвалення або набрання чинності, об'єктом якого є акт надання згоди на обов'язковість міжнародного договору (част. перша ст. 150);

2) субстантивний контроль за конституційністю застережень, зроблених при наданні згоди на обов'язковість міжнародного договору (част. перша ст. 150);

3) субстантивний контроль за конституційністю положень договору, що має два види: превентивний (попередній) контроль за договорами, що вносяться на ратифікацію до Верховної Ради України, та наступний контроль за чинними договорами (част. перша ст. 151);

4) спеціальний контроль за критерієм «чинності» міжнародного договору (част. перша ст. 151 у взаємозв'язку зі ст. 18 Конституції).

Кожен тип контролю має особливості щодо юридичних наслідків неконституційності, адже в силу положень стст. 9 і 18 Конституції України, припинення чи зміна юридичної дії положень договору має відбуватися відповідно до загальновизначених принципів і норм міжнародного права [9, 17]

На наше переконання, порівняльно-правовий аналіз зумовлює необхідність вивчення зарубіжного регулювання повноважень органів конституційної юрисдикції, що стосуються міжнародних договорів. Так, уперше у Конституції Франції 1958 р. (ст. 54) закріплено превентивний (попередній) контроль *ex ante*. Фактично його метою було забезпечення конституційного порядку від можливих радикальних змін, оскільки за ст. 55 Конституції встановлено примат міжнародних договорів над актами Парламенту. Останні мають відповідати як Конституції, так і міжнародним договорам Франції, отже важливим є уникнення суперечностей [19]. Відомо, що широкі повноваження Конституційної ради Франції розглядають складовими законотворчого процесу, обов'язковою стадією законодавчого процесу, що передують промульгації.

У свою чергу, вперше запроваджено наступний контроль за ратифікованими міжнародними договорами *ex post* у Конституції Австрії під час конституційної реформи 1964 р., тобто була внесено ст. 140а про відповідну юрисдикцію Федерального Конституційного Суду [20]. Згодом становлення органів конституційної юрисдикції супроводжувалось аналогічною практикою запровадження конституційного контролю за міжнародними договорами (США, Італія, Німеччина, Японія та ін.).

Конституцією Республіки Польща 1997 р., на відміну від інших держав, конкретизовано у розділі III джерела права. Так, за ст. 87 джерелами загальнообов'язкового права Республіки Польща є Конституція, закони (*ustawy*), ратифіковані міжнародні договори (*ratyfikowane umowy międzynarodowe*), а також розпорядження (підзаконні акти, видані органами, уповноважені на це законом). Власне тут визначено підстави ратифікації міжнародного договору і його денонсація, а також пріоритет міжнародного договору, ратифікованого за попередньою згодою, вираженою в законі, перед законом якщо цей закон не узгоджується з договором.

Конституційний Трибунал Польщі уповноважений приймати рішення у справах про: – відповідність законів і міжнародних договорів Конституції; – відповідність законів ратифікованим міжнародним договорам, ратифікація яких вимагала попередню згоду, виражену в законі; – відповідність правових положень, виданих центральними державними органами, Конституції, ратифікованим міжнародним договорам і законам ... (ст. 188); – спори про компетенції між центральними конституційними органами держави (ст. 189). Тобто, компетенція органу конституційного правосуддя в Польщі включає серед інших таку сферу юрисдикції як перевірка конституційності нормативно-правових актів шляхом перегляду норм (абстрактних і конкретних; *a posteriori* і *a priori*), спеціальний порядок перегляду норм тощо). [21]

Інший орган, на наш погляд, наділений ще більшими повноваженнями – Конституційний Суд Словацької Республіки (КС СР) – незалежний судовий орган захисту конституційності. Він уповноважений приймати рішення про відповідність:

а) законів – Конституції, конституційним законам і міжнародним угодам, на укладення яких дала згоду Національна рада СР і які були ратифіковані і оприлюднені в порядку, встановленому законом;

б) розпоряджень Уряду, загальнообов'язкових правових актів міністерств, інших центральних органів державної адміністрації – Конституції, конституційним законам, міжнародним угодам, на укладення яких дала згоду Національна рада СР і які були ратифіковані й оприлюднені в порядку, встановленому законом, і законам;

в) загальнообов'язкових правил за ст. 68 Конституції, конституційним законам, міжнародним договорам, затвердженим Національною радою СР і які були ратифіковані і оприлюднені в порядку, встановленому законом, а також законам, якщо рішення про них не приймається іншим судом;

г) загальнообов'язкових правил місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування за ст. 71 п. 2 Конституції, конституційним законам, міжнародним договорам, які були оприлюднені в порядку, встановленому законом, законам, загальнообов'язковим правилам міністерств й інших центральних органів виконавчої влади, якщо рішення про них не приймається іншим судом (п.1 ст. 125).

Згідно зі ст. 125а (1) КС СР приймає рішення про відповідність міжнародних договорів, для яких потрібна згода Національної ради СР, Конституції або конституційним законам. (2) Пропозиція щодо прийняття такого рішення може бути передана КС Президентом СР або Урядом перед тим, як представити переговорний міжнародний договір на обговорення Національній раді СР. У результаті якщо у своєму рішенні визнає, що міжнародний договір не відповідає Конституції або конституційному закону, такий міжнародний договір не може бути ратифікований. Зрештою, за ст. 127 КС СР приймає рішення за скаргами фізичних або юридичних осіб, якщо оскаржують порушення їх основних прав і свобод людини, що випливають з міжнародного договору, який СР ратифікувала і оприлюднила в порядку встановленим законом, якщо захист таких прав і свободи не вирішується іншим судом. У результаті КС задовольняючи скаргу, анулює таке рішення, може також повернути справу для подальшого розгляду, заборонити триваючі порушення основних прав і свобод або прав людини і основних свобод, що випливають з міжнародного договору, ратифікованого СР і проголошеного встановленим законом, або якщо це можливе, забезпечити порушником прав і свобод відновлення становища, яке існувало до порушення, а також може за рішенням, яке задовольняє скаргу, визнати особі, чий права були порушені, відповідну фінансову компенсацію. [22]

На наше переконання, значною перевагою, порівняно з конституціями інших держав, видається чітка регламентація переваги над законами міжнародних договорів про права людини та основні свободи, міжнародних договорів, для виконання яких не потрібен закон, та міжнародних договорів, які прямо закладають права або обов'язки фізичних або юридичних осіб і які були ратифіковані та оголошені способом встановленим законом.

Компетенція Конституційного Суду Вірменії встановлена Конституцією, а організація його діяльності – Конституцією та Законом про Конституційний Суд. Так, за ст. 168 Конституції КС у порядку, встановленому законом визначає до ратифікації міжнародного договору відповідність Конституції закріплених у ньому зобов'язань; вирішує спори між конституційними органами, що виникають у зв'язку з їх конституційними повноваженнями і т.д. [23]

Конституційна Рада Республіки Казахстан (раніше Конституційний суд) на основі Конституції Казахстану 1995 р. уповноважена за зверненням Президента, Голови Сенату, Голови Мажіліса, не менше однієї п'ятої частини депутатів Парламенту, Прем'єр-Міністра перевіряти на відповідність Конституції міжнародні договори Республіки до їх ратифікації та ін. (ст. 72) [24] До 2017 р. у цій державі існувало право заперечення Президента на рішення Конституційної Ради в цілому або його частини, які можна було долати двома третинами голосів від конституційної чисельності членів Конституційної Ради, але у результаті реформування було скасовано.

Відповідно до Конституції та Закону про Конституційний суд Грузії (ч. 2 ст. 19) в межах своїх повноважень даний орган розглядає справи з питань щодо конституційності міжнародних договорів і угод; спори про компетенцію між державними органами та ін. [25]

У свою чергу, Конституційний суд Литовської Республіки на основі ст. 105 Конституції надає висновки стосовно того чи не суперечать міжнародні договори Республіки Конституції [26] Дещо відмінні повноваження від інших органів конституційної юрисдикції Конституційного суду Чеської Республіки: вирішення справ про скасування законів чи їх окремих положень, якщо вони суперечать конституційному законодавству або міжнародному договору, скасування інших правових актів чи їх окремих положень, якщо вони суперечать конституційному законодавству, законодавству або міжнародному договору; вирішення справ про заходи, необхідні для виконання рішення Міжнародного суду, обов'язкового для Чеської Республіки, якщо воно не може бути виконано іншим способом [27].

Виходячи з пріоритету міжнародного права над національним законодавством, постало ряд викликів включаючи необхідність забезпечення юридичного верховенства конституції, пошук оптимальних моделей гармонізації національного законодавства з міжнародними договорами тощо [28]. У результаті, об'єктами судового конституційного нормоконтролю у багатьох країнах стали

не лише акти національного законодавства, а й міжнародні договори і закони, що мають відношення до міжнародних договорів (закони про ратифікацію, акти про затвердження міжнародних договорів і т.д.) [29]. Як зазначають дослідники, у ряді держав компетенція конституційного суду поширюється на міжнародні договори без відповідної конкретизації: ті, що вже підписані, але не ратифіковані, або такі, що вже набули чинності після їх підписання, ратифікації або затвердження компетентними органами, або на обидва випадки. Тобто йдеться про попередній судовий конституційний нормоконтроль (щодо міжнародних договорів, які не набули чинності, і законів, що стосуються цих міжнародних договорів) та наступний судовий конституційний нормоконтроль (здійснюється після ратифікації та набуття чинності міжнародного договору).

Найчастіше органи конституційної юстиції наділені повноваженнями перевіряти конституційність саме тих міжнародних договорів, які ще не набули чинності, щоб попередити виникнення суперечностей між конституцією держави та її міжнародними зобов'язаннями. Міжнародні договори проходять перевірку на конституційність шляхом попереднього контролю в Австрії, Албанії, Андоррі, Болгарії, Греції, Іспанії, Німеччині, Словенії, Угорщині, а також у низці арабських, африканських і латиноамериканських держав (Алжир, Габон, Конго, Мадагаскар, Малі, Сенегал, Туніс, Чад, Гватемала, Коста-Ріка, Чилі). У порядку наступного судового контролю конституційності міжнародних договорів перевіряється конституційними судами Австрії, Греції, Ісландії, Португалії, Афганістану, Філіппін, Мавританії, Мадагаскару. [10, 11]

Загалом значними за обсягом і багатогранними є повноваження органів конституційної юрисдикції зарубіжних держав, їх компетенція, відмінним є порядок формування і структура, а також практика їх функціонування. Наприклад, О. Юхимюк підкреслює, що коли переговорний процес між Польщею і ЄС про членство вийшов на фінішну пряму, зросла активність Конституційного Трибуналу Польщі, застосування права ЄС та його принципів, причому практика даного органу була інколи навіть контраверсійною [13].

Після вступу до ЄС Україна, як і Польща, й інші держави-учасниці, буде зобов'язана дотримуватися правил тлумачення, що впливають з *acquis communautaire*. Це стосується методів тлумачення, відповідно до усталеної європейської судової практики. Принцип тлумачення (інтерпретація) національного права у спосіб, дружній до європейського права, вимагає дотримання таких аспектів:

1) таке тлумачення може бути зроблено за умови, якщо національне право чітко не вказує на інший підхід до проблеми (стратегії її вирішення) у період, що передує офіційному приєднанню;

2) у разі кількох можливих тлумачень слід вибрати те, що є найближчим до *acquis communautaire* [13].

Усе це потрібно врахувати КСУ у подальшій діяльності. Тим паче, як стверджують дослідники, його практика з питань міжнародних договорів відзначається як негативна і недостатня [15, 16]. Наприклад, офіційною перешкодою для ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду став висновок КСУ № 3-в/2001, яким встановлено невідповідність цього статуту положенням Конституції України. [30–32]. Після внесення змін і доповнень до Конституції України (ст. 124) 2016 р., відповідно до якої Україною може бути визнано юрисдикцію згаданого органу на умовах, визначених Римським статутом, а також на підставі Угоди про асоціацію фактично актуалізувалась необхідність прийняття нового висновку КСУ у встановленому порядку. Можливо, це сприяло б прийняттю спеціального законодавства України про співпрацю з Міжнародним кримінальним судом.

В одній статті неможливо розкрити досвід багатьох держав, до того ж усі особливості органів конституційної юрисдикції, тому у подальших дослідженнях доцільно звернути увагу на впровадження міжнародних і європейських правових стандартів у діяльність КСУ, необхідність розширення його компетенції, удосконалення конституційної процедури, а також вивчення ширшого кола зарубіжних держав у даному контексті тощо.

6. Висновки

Порівняльно-правовий аналіз повноважень органів конституційної юрисдикції з питань міжнародних договорів деяких зарубіжних держав та України дозволяє підсумувати наступне:

1. Конституційно-правове регулювання повноважень органів конституційної юрисдикції здійснюється у конституціях, у більшості державах існують спеціальні закони (конституційні або органічні) про конституційний суд (раду, трибунал тощо), де регламентовано детально функції, повноваження цих органів і їх членів, порядок формування, процедури діяльності та ін.

2. До основних повноважень таких органів належить розгляд питань про відповідність законів ратифікованим міжнародним договорам, положень інших актів, виданих центральними державними органами, конституції, ратифікованим міжнародним договорам і законам (попередній і наступний конституційний контроль). Обсяг компетенції органів конституційної юрисдикції значно відрізняється від компетенції КСУ, що зумовлює можливість і доцільність певної модернізації. З-поміж досліджених держав варто уваги досвід, зокрема, Словаччини і Польщі, особливо з огляду на їх досвід вступу до ЄС, розширення компетенції даних органів і певних процедур їх діяльності.

3. Загалом важливим є впровадження світових стандартів доступності й результативності єдиного органу конституційної юрисдикції, кращих зарубіжних практик у даній сфері в українській реальності. Даний процес повинен бути послідовним і системним, розширюючи можливості доступу до Суду з питань захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, підвищуючи ефективність механізму їх захисту, тим самим забезпечуючи впровадження існуючих стандартів, відображених у міжнародних договорах і т.д. Слід акцентувати на потребі активізації зусиль у цьому напрямі також законодавців, наукової спільноти, міжнародних експертів. Це потрібно врахувати при визначенні стратегічних напрямів розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства в Україні, як і роль КСУ у новелізації національного законодавства і всієї правової системи України, у глобалізаційних та євроінтеграційних процесах.

Конфлікт інтересів

Автор декларує, що не має конфлікту інтересів стосовно даного дослідження, в тому числі фінансового, особистісного характеру, авторства чи іншого характеру, що міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в даній статті.

Фінансування

Дослідження проводилось без фінансової підтримки.

Доступність даних

Рукопис не має пов'язаних даних.

Подяка

Автор висловлює подяку редакції журналу за можливість даної публікації.

Література:

1. Селіванов, А. О. (2021). Конституційний судовий процес (схеми нормативно-правової логістики). Київ: Логос, 43.
2. Спінчевська, О. М. (2022). Конституційний юрисдикційний процес в Україні: сучасний стан та перспективи удосконалення. Київ: КНТ, 245.
3. Савчин, М. В. (2003). Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу. Київ, 16.
4. Городовенко, В. В. (2021). Конституційний Суд України як єдиний орган захисту Конституції України. Новий шлях до права. Київ: Логос, 67–79.
5. Шапгала, Н. К. (2018). Доказування у конституційно-судовому процесі: філософсько-правові засади. Київ: Логос, 388.
6. Сліденко, І. Д. (2010). Феноменологія конституційного контролю. Генеза, природа і позиціонування в контексті аксіологічних, епістемологічних, прагматичних, синергетичних аспектів. Київ: Істина, 624.
7. Анцупова, Т. О. та ін. (2022). Застосування судами Конституції України: доктрина і практика. Київ: ВАІТЕ, 601.
8. Костицький, М. В., Камінська, Н. В., Кушакова-Костицька, Н. В. (2019). Перспективи вдосконалення діяльності конституційного суду України в умовах сучасних суспільних трансформацій. *ScienceRise: Juridical Science*, 3 (9), 4–11. doi: <https://doi.org/10.15587/2523-4153.2019.180113>
9. Водяніков, О. Ю. (2022). Конституційний контроль за міжнародними договорами України. *Публічне право*, 4 (48), 7–29. doi: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2022-48-1>
10. Терлецький, Д. (2011). Поняття і механізм конституційної імплементації міжнародних договорів. *Часопис Київського університету права*, 4, 132–137. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2011_4_34
11. Пілюк, С.В. Конституційний контроль міжнародних договорів в умовах глобалізації. Політико-правова доктрина державного суверенітету в умовах глобалізації, 178–181. Available at: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/20020/1/178-181.pdf>
12. Holovaty, S. (2020). Backbone of the Rule of Law: The Decisive Contribution of the Venice Commission in Ukraine. *Venice Commission. Thirty Years of Quest for Democracy through Law: 1990–2020*. Lund: Juristförlaget i Lund, 339–364.
13. Юхимюк, О. М. (2022). Право ЄС та його принципи в рішеннях Конституційного Трибуналу Республіки Польща перед вступом у ЄС: досвід для України. *Нове українське право*, 2 (6), 215–221. doi: <https://doi.org/10.51989/nul.2022.6.2.33>
14. Сергієнко, Н. М. (2004) Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід). Київ, 228.
15. Роль Конституційного Суду України в реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі (2022). Київ, 193.
16. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України (2023). Харків, 372.
17. Конституція України (1996). Закон України № 254к/96-ВР. 28.06.1996. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
18. Про Конституційний Суд України (2017). Закон України № 2136-VIII. 13.07.2017. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text>
19. Constitution de France (1958). Available at: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/>

20. Austria's Constitution (1920, reinstated in 1945, with amendments through 2009). Available at: https://www.constituteproject.org/constitution/Austria_2009.pdf
21. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (1997). Available at: <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>
22. Constitution of the Slovak Republic (2004). Available at: <https://wipo.lex.wipo.int/ru/text/187468>
23. The Constitution of The Republic of Kazakhstan. Available at: https://web.archive.org/web/20200508065118/http://www.akorda.kz/en/official_documents/constitution
24. The Constitution of the Republic of Armenia (1995; amendments to the Constitution of the Republic of Armenia were introduced through a referendum 2005, 2015). Available at: <https://www.president.am/en/constitution/>
25. Constitutional Court of Georgia. Available at: <http://www.constcourt.ge/en/court/legislation>
26. Конституція Литовської Республіки (1992). Available at: http://lib.rada.gov.ua/static/LIBRARY/catalog/law/lit_konst1.htm
27. Ústava České republiky (1992). Available at: <https://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
28. Камінська, Н. В. (2023). Роль Конституційного Суду України у гармонізації національного законодавства з міжнародними договорами. Конституційна та адміністративна процедура. Чернівці, 37–41.
29. Про міжнародні договори України (2004). Закон України № 1906-IV. 29.06.2004. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
30. Висновок Конституційного Суду України №3-в/2001 11.07.2001. (справа про Римський Статут) (2001). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01/print>
31. Конституційний Суд України Щорічна інформаційна доповідь 2021 рік (2022). Затверджено Постановою КСУ №13-п/2022. 16.07.2022 Available at: <https://ccu.gov.ua/sites/default/files/dopovid.pdf>
32. Mendez, M. (2017). Constitutional review of treaties: Lessons for comparative constitutional design and practice. International Journal of Constitutional Law, 15 (1), 84–109. doi: <https://doi.org/10.1093/icon/mox004>

Received date 10.05.2023

Accepted date 20.06.2023

Published date 30.06.2023

Наталія Васи́лівна Камі́нська, доктор юридичних наук, професор, кафедра теоретико-правових дисциплін, Державний податковий університет, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Україна, 08205, Дослідницька служба Верховної Ради України, пров. Несторівський, 4, м. Київ, Україна, 04053
E-mail: na-pro@ukr.net